

Oponentský posudek disertační práce

Název: **Stav proudění**

Přítomnost a vliv tohoto specifického psychického stavu během divadelního tvůrčího procesu a při kreativních dílnách s dětskými a dospělými účastníky

Jméno doktoranda: MgA. Dora Bouzková

Školitel: doc. MgA. Karel Vostárek

Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta

Alternativní a loutková tvorba a její teorie

Oponent: MgA. Jitka Vrbková

Dora Bouzková zvolila jako téma své disertační práce „stav proudění“ při tvůrčím divadelním procesu a při kreativních dílnách. „Stav proudění“ je původně psychologický termín častěji označován anglickým pojmem „flow“, jindy překládán do češtiny jako „stav plynutí“, řidčeji „stav proudění“. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, přičemž praktická část je svým rozsahem i obsahem značně plnější. Doktorandka přikládá precizně vytvořenou přílohu čítající jak fotografie ze své praxe, tak videozáznamy, plakáty a jiné.

Dora Bouzková vychází ve svém výzkumu nejen z teoretické literatury, ale také (jak to sama pojmenovává) z „inspirativní“ literatury, jakožto i ze své praxe – tedy ze zkušeností coby herečky, lektorky, režisérky, ale i diváka. Doktorandka opakovaně zdůrazňuje, že inspirací je jí i běžný život, a že předkládá své poznatky na základě své individuální zkušenosti. Tato subjektivita ovšem v tomto případě není handicapem, ale v podstatě jedinou možnou cestou. Autorka tak zúročuje skutečnost, že jsou její divadelní a lektorské zkušenosti velmi široce zaměřené, tedy zahrnují práci s profesionály i s amatéry, s dětmi, dospělými i se seniory, s Čechy i cizinci, s těmi, kteří dílnu sami vyhledali, i těmi, kterým byla nařízena (firemní akce), aj. V neposlední řadě autorku obohacuje i to, že je sama maminkou pěti dětí, které jsou jí nevyčerpatelným zdrojem inspirace. (Je zřejmé, že jinak muselo mateřství vznik disertační práce naopak komplikovat.)

Téma „flow“ na divadle je tedy patrně to, co spojuje všechny uvedené divadelní sféry, jíž je a byla Dora Bouzková součástí. Aplikace tohoto psychologického termínu na divadlo může divadelně-teoretické uvažování o tvořivosti a kreativitě značně obohatit. Nutno ovšem podotknout, že se to autorce daří spíše skrze rozbor svých praktických zkušeností, nežli v teoretické části práce.

Za poněkud nešťastné v teoretické části považuji malou práci s původním pojmem flow. Autorka uvádí, že název „stav proudění“ si vypůjčila z knihy Davida Golemana *Emoční inteligence*. David Goleman ale není autorem tohoto psychologického termínu a kniha *Emoční inteligence* má spíše populární nežli vědecký ráz. Doktorandka sice zmiňuje původního autora tohoto pojmu, jímž je Mihaly Csikszentmihalyi, ale veškeré informace o pojmu čerpá až ze sekundárního zdroje.

Současným trendem vědeckého psaní je rozvolňování stylu. Dora Bouzková tak mnohdy používá básnická vyjadřování i metafory a často přechází do vyprávěcího stylu. Odborné termíny se míchají s jejím vlastním vyprávěním (např. v teoretické části na str. 19: *Rozhlížím se po ulici a na fasádě jednoho činžovního domu v Dejvicích čtu: (...)*). To by nebylo na škodu, a až na pár míst, kde pro mě jako čtenáře bylo překračování vědecké konvence až přehnané (např. použití tzv. „smajlíku“ na str. 42), vlastně funkční. Problém nastává, když pod metaforami začíná mizet obsah, konkrétní vědecká otázka. V úvodní teoretické části autorka až příliš často čtenářům vysvětluje, že daný termín vlastně není možné pojmut (což je de facto pravda, ale tato pravda by neměla být výsledkem zkoumání). Místy se upíná k formulacím spíše esoterickým než vědeckým, např. v závěru, když pojmenovává stav proudění těmito slovy:

(...) totální propojení ducha, hmoty, duše, srdce a mysli. Máme zde možná co do činění s těmi neuchopitelnými kvalitami času, hmoty a prostoru, které jsou přímo napojené na zdroj veškeré energie proudící kosmem.

V teoretické části také autorka rozebírá základní pojmy, jakými jsou umění, tvořivost či tvůrčí proces, a na pomoc si k tomu bere slovníky. Tyto rozборы ovšem příliš nevedou k zodpovězení základní otázky, neprotínají kýžené téma a spíše s ním stojí paralelně. K danému cíli mnohem lépe směřují citované divadelní úvahy od Miloslava Klímy či Jiřího Havelky.

Konkrétní výzkum a výsledky vědeckého zkoumání představuje spíše praktická část, kde se naopak Dora Bouzková vyjadřuje velmi konkrétně a i přes občasné použití uměleckého stylu psaní je pod každým slovem i větou jasně formulovaný obsah, který se zabývá otázkami: jak došlo ke stavu proudění? Proč k němu došlo nebo naopak nedošlo? Co udělat příště jinak, aby se daný stav navodil, povzbudil, prodloužil?

Po formální stránce práce naplňuje vědecké požadavky, je prostá pravopisných chyb a obsahuje jen malé množství překlepů. Netradiční je opakované citování bez uvedení primárního zdroje – zejména se jedná o výroky osobností (Einstein, Holt, Davis, Jung, a jiní) citované z knihy Julie Cameronové *Umělcova cesta* nebo citáty Grotowského či Kaplického z knihy Jiřího Havelky *Zmrazit čerstvé ovoce*. U některých citátů je možná nalezení primárního zdroje obtížné či přímo nemožné, ale i tato skutečnost by měla být řečena. Jedná se de facto o obdobnou situaci jako je definice termínu „flow“ skrze sekundární odkaz na Colemanovu *Emoční inteligenci*.

Větší vědecká preciznost a konkrétnější vyjadřování by pravděpodobně obohatily jinak velice dobře vybrané a inspirující téma v kombinaci s obdivuhodnými zkušenostmi autorky i její schopností objektivní reflexe vlastní umělecké či pedagogické tvorby.

Přes výše uvedené nedostatky považuji jen samotný nápad aplikovat princip „flow“ na popsání umělecké tvorby za výtečný. Spatřuji v něm možnost pojmenování jistých jevů, které jsou špatně uchopitelné, a proto dosud v divadelní teorii často neuchopované. Toho by autorka nebyla schopna, kdyby volila jinou cestu výzkumu než artistic research, tedy výzkum skrze uměleckou (či umělecko-pedagogickou) tvorbu. Vzhledem k šíři umělecko-pedagogického záběru Dory Bouzkové a její schopnosti přesně pojmenovávat jednotlivé okamžiky tvorby považuji i přes ne zcela přesvědčivou teoretickou část vytčené cíle za splněné. Celkově vnímám její disertační práci za velmi přínosnou a navrhuji ji k obhajobě. Souhlasím s udělením titulu PhD.

V Brně dne 6. 11. 2019

Jitka Vrbková

Případné otázky k obhajobě:

1. Jak se vyrovnáváte se situací, kdy „stav proudění“ dlouhodobě nepřichází?
Jak se Vám daří toto překonávat s amatérskou skupinou v tvůrčím procesu, která není zvyklá na stav proudění čekat?
2. Mluvíte o dětech jako největších generátorech „stavu proudění.“ Píšete o nekonečném množství situací, které jsou dospělému na obtíž, ale pro dítě jsou stavem proudění – prohlížení každého kamínku po cestě, sbírání lístečků a jiné „zdržování.“ Našla jste nějaký princip, jímž lze usměrnit dětský stav proudění žádoucím směrem?
3. Mluvila jste o „stavu proudění“ s divadelníky, kteří se zabývají pouze profesionální tvorbou? Dokážou podle Vás profesionální divadelníci navodit stav proudění při každém představení, či to není závislé na profesionalitě?